

DASAR
KANAK-KANAK FITRAH
KELANTAN

URUS SETIA KEBAJIKAN, PEMBANGUNAN KELUARGA DAN
WANITA KERAJAAN NEGERI KELANTAN

Cetakan Pertama: 21 Mac 2019

Hakcipta Urus Setia Kebajikan, Pembangunan Keluarga dan Wanita,
Kerajaan Negeri Kelantan

©Hakcipta terpelihara, tiada mana-mana bahagian daripada buku ini boleh diterbitkan semula, disimpan untuk pengeluaran atau ditukar kepada apa-apa bentuk dengan sebarang cara sekalipun tanpa izin bertulis daripada penerbit

Diterbitkan oleh

**URUS SETIA KEBAJIKAN, PEMBANGUNAN KELUARGA & WANITA
PEJABAT SETIAUSAHA KERAJAAN NEGERI KELANTAN**

ARAS 7, MABNA MBI (BLOK 8),
KOMPLEKS KOTA DARULNAIM,
15503 KOTA BHARU, KELANTAN

Emel: upwkk@kelantan.gov.my / upwkk.negerikelantan@gmail.com

Web : www.upwkk.kelantan.gov.my

FB : **Urus Setia Kebajikan, Pembangunan Keluarga dan Kebajikan Negeri Kelantan**

Tel: **09-7481957 / 013-9836915**

Faks: **09-7444957**

DASAR KANAK-KANAK FITRAH KELANTAN

ISI KANDUNGAN

BAHAGIAN PERTAMA - PENDAHULUAN

1. PENGENALAN
2. DEFINISI
3. RASIONAL
4. TEMA
5. FALSAFAH/PERNYATAAN
6. VISI
7. MISI
8. MATLAMAT
9. PRINSIP DAN GARIS PANDUAN UTAMA
10. STRATEGI PELAKSANAAN

BAHAGIAN KEDUA - PEWALIAN

11. OBJEKTIF
12. DEFINISI & TURUTAN KEUTAMAAN
13. SYARAT-SYARAT WALI
14. TANGGUNGJAWAB WALI
15. KEGAGALAN/KEENGGANAN/KECUAIAN WALI MENJALANKAN TANGGUNGJAWAB

BAHAGIAN KETIGA – HADHANAH & PENYUSUAN

16. DEFINISI
17. TANGGUNGJAWAB PENYUSUAN
18. KELUARGA SUSUAN
19. KEPENTINGAN TERBAIK KANAK-KANAK
20. HAK JAGAAN (HADHANAH)
21. HAK PENJAGAAN

BAHAGIAN KEEMPAT – HAK KANAK-KANAK

22. HAK UNTUK HIDUP
23. HAK KEPADA PENASABAN DAN MEMPUNYAI IDENTITI
24. HAK BERAGAMA
25. HAK TIDAK DIPISAHKAN DARIPADA KELUARGA
26. HAK MENDAPAT AKSES KEPADA PENDIDIKAN
27. HAK KANAK-KANAK KURNIAAN LUAR BIASA
28. HAK UNTUK DILINDUNGI
29. HAK KEBEBASAN BERSUARA
30. HAK KANAK-KANAK KURANG UPAYA
31. HAK KESIHATAN
32. HAK JAMINAN SISTEM SOSIAL
33. HAK EKONOMI DAN KEWANGAN
34. HAK KANAK-KANAK ORANG ASLI
35. HAK REKREASI, KESENIAN DAN KEBUDAYAAN
36. HAK PENDIDIKAN SEKSUALITI
37. SEKATAN KE ATAS KANAK-KANAK

BAHAGIAN KELIMA – TANGGUNGJAWAB KANAK-KANAK

38. TANGGUNGJAWAB KEPADA DIRI SENDIRI
39. TANGGUNGJAWAB KEPADA KELUARGA
40. TANGGUNGJAWAB KEPADA MASYARAKAT DAN NEGARA
41. TANGGUNGJAWAB KEPADA ALAM SEKITAR
42. KEGAGALAN/KEENGGANAN/KECUAIAN MENUNAIKAN TANGGUNGJAWAB

BAHAGIAN KEENAM – KANAK-KANAK & KEADILAN JENAYAH

43. KANAK-KANAK YANG BERKONFLIK DENGAN UNDANG-UNDANG
44. PERLINDUNGAN KEPADA KANAK-KANAK SEBAGAI MANGSA
45. PERANAN KERAJAAN & AGENSI BERKAITAN
46. PERLINDUNGAN KEPADA KANAK-KANAK YANG BERISIKO MENJADI MANGSA PERBUATAN JENAYAH
47. TANGGUNGJAWAB PENCEGAHAN JENAYAH

BAHAGIAN KETUJUH - HAL-HAL LAIN

48. PELAKSANAAN

49. PINDAAN

50. PENUTUP

KUMPULAN PENYELIDIKAN DASAR KANAK-KANAK FITRAH

DASAR KANAK-KANAK FITRAH

BAHAGIAN PERTAMA - PENDAHULUAN

1. PENGENALAN

- 1.1 Kualiti masyarakat masa depan bergantung pada kualiti kanak-kanak kerana mereka yang mencorakkan pembangunan dan masa depan negara dan ummah. Tanggungjawab mencorakkan kanak-kanak terletak bukan sahaja di atas bahu ibu bapa, tetapi juga masyarakat dan kerajaan. Sehubungan itu, satu dasar kanak-kanak digubal berteraskan syariat Islam yang memberikan penumpuan sepenuhnya kepada hak dan tanggungjawab yang dimiliki oleh kanak-kanak. Sabda Rasulullah SAW, yang bermaksud:

Setiap anak adalah dilahirkan dalam keadaan fitrah. Maka ibu bapanya yang akan menjadikan anak tersebut Yahudi atau Nasrani atau Majusi.¹

- 1.2 Dasar ini tidak hanya menekankan istilah ‘kanak-kanak’ dalam kehidupan semata-mata, akan tetapi merangkumi istilah ‘zuriat kekeluargaan’ yang menjadi kelangsungan bagi generasi keturunan insan secara keseluruhannya seperti yang dijelaskan melalui firman Allah SWT dalam surah Maryam, ayat 4-6.

Dia (Nabi Zakaria) merayu dengan berkata: “Wahai Tuhanku! Sesungguhnya telah lemahlah tulang -tulangku, dan telah putih melepaklah uban kepalaku; dan aku - wahai Tuhanku - tidak pernah merasa hampa dengan doa permohonanku kepada-Mu. Dan sesungguhnya aku merasa bimbang akan kecuaiannya kaum kerabatku menyempurnakan tugas-tugas agama sepeninggalanku; dan isteriku pula adalah seorang yang mandul; oleh itu, kurniakanlah daku dari sisi-Mu seorang anak lelaki. Yang layak mewarisi daku, juga mewarisi keluarga Nabi Yaakub; dan jadikanlah dia - wahai Tuhanku seorang yang diredhai serta disukai.”

(Surah Maryam, ayat 4-6)

- 1.3 Islam meletakkan hubungan kekeluargaan mewujudkan tanggungjawab yang berterusan sehinggakan tiada kanak-kanak yang terabai kerana ada ahli keluarga yang bertanggungjawab ke atas mereka dan kanak-kanak

juga mempunyai keterikatan hubungan dengan ibu bapa tanpa mengira agama sehingga mati, sebagaimana yang dinyatakan dalam ayat 19 surah al-Ahqaf:

“Dan Kami wajibkan manusia berbuat baik kepada kedua-dua ibu bapanya; ibunya telah mengandungnya dengan menanggung susah payah dan telah melahirkannya dengan menanggung susah payah. Sedang tempoh mengandungnya beserta dengan tempoh menceraikan susunya ialah dalam masa tiga puluh bulan. Setelah ia besar sampai ke peringkat dewasa yang sempurna kekuatannya dan sampai ke peringkat umur empat puluh tahun, berdoalah ia dengan berkata: "Wahai Tuhanku, ilhamkanlah daku supaya tetap bersyukur akan nikmatmu yang engkau kurniakan kepadaku dan kepada ibu bapaku, dan supaya aku tetap mengerjakan amal soleh yang Engkau redai; dan jadikanlah sifat-sifat kebaikan meresap masuk ke dalam jiwa zuriat keturunanku. Sesungguhnya aku bertaubat kepadamu, dan sesungguhnya aku dari orang-orang Islam (yang tunduk patuh kepadamu).”

(Surah al-Ahqaf, ayat 19)

- 1.4 Dasar berkaitan kanak-kanak di negeri Kelantan ini dikenali sebagai Dasar Kanak-kanak Fitrah (DKF) akan memberi tumpuan khusus kepada pembangunan dan perlindungan kanak-kanak sebagai individu yang penting dalam pembinaan generasi akan datang.
- 1.5 DKF bertindak sebagai hala tuju dan panduan pelaksanaan dan penguatkuasaan kepada kerajaan negeri dan pihak bukan kerajaan yang bertanggungjawab dan berkepentingan untuk mengutamakan hak dan kepentingan kanak-kanak.
- 1.6 DKF terpakai untuk semua kanak-kanak di negeri Kelantan dan hak kanak-kanak yang dinyatakan dalam dasar ini hendaklah dihormati dan dilaksanakan kepada setiap kanak-kanak tanpa sebarang diskriminasi.
- 1.7 DKF hendaklah dibaca bersama Pelan Tindakan Dasar Kanak-kanak Fitrah, Perlembagaan Persekutuan dan undang-undang lain yang berkaitan kanak-kanak, dasar-dasar berkaitan sosial, keluarga dan kanak-kanak di peringkat kebangsaan dan dasar-dasar lain Kerajaan Negeri Kelantan yang berkaitan, termasuk Dasar Membangun Bersama Islam yang berteraskan konsep *Ubudiyyah*, *Masuliyyah* dan *Itqan* (UMI), Dasar Wanita Kelantan dan Dasar Keluarga Mawaddah.

- 1.8 DKF digubal dengan mengambil kira peruntukan-peruntukan dalam Konvensyen Hak Kanak-kanak (CRC) dan Perjanjian mengenai Hak Kanak-kanak di bawah OIC.

2. DEFINISI

Aqil bermaksud seseorang yang berakal dan mempunyai kemampuan memahami (*idrak*).

Anak:

- i. Anak Sah Taraf: Anak yang dilahirkan daripada perkahwinan yang sah di sudut hukum syarak bagi orang Islam atau didaftarkan secara undang-undang bagi bukan Islam. Syarat khusus bagi orang Islam juga ialah melalui nasab kepada bapa berdasarkan kepada tempoh perkahwinan ibu bapa dan kelahiran anak.
- ii. Anak Tak Sah Taraf: Anak yang dilahirkan di luar nikah dan bukan anak dari persetubuhan syubhah.
- iii. Anak Angkat: Mengikut seksyen 6(1) Akta Pendaftaran Pengangkatan 1952 (Akta 253), anak yang telah dalam jagaan dan dipelihara serta dididik oleh seseorang atau pasangan sebagai anaknya yang berterusan atau anak mereka secara anak angkat *de facto* selama 2 tahun sebelum tarikh permohonan.
- iv. Anak *Laqit* (pungut): Anak yang dibuang oleh ibu bapa atau penjaga atau wali atau anak yang tidak diketahui ibu bapanya, sama ada yang sah taraf atau tidak sah taraf.
- v. Anak Terabai: Anak yang secara berterusan tidak disediakan kepada mereka keperluan mental, spiritual, fizikal dan perkembangan yang asas dari segi kesihatan, pendidikan, perkembangan emosi, makanan, tempat tinggal dan kehidupan yang selamat untuk kanak-kanak. Pengabaian terhadap perkara-perkara tersebut oleh ibu bapa atau penjaga boleh mendedahkan anak kepada pelbagai jenis bahaya, termasuklah ancaman terhadap nyawanya

Baligh bermaksud tahap umur dewasa bagi kanak-kanak yang boleh dikenal pasti melalui beberapa kaedah menurut hukum syarak iaitu:

- Berlaku *Ihtilam* (Bermimpi) bagi kanak-kanak lelaki
- Datang haid bagi kanak-kanak perempuan
- Zahir ciri-ciri fizikal dewasa pada tubuh badan kanak-kanak lelaki dan perempuan
- Sekiranya tidak mempunyai tanda-tanda fizikal di atas, kanak-kanak itu telah mencapai umur 15 tahun

Eksplotasi merujuk kepada penggunaan kanak-kanak dalam aktiviti yang membolehkan pihak lain mendapat faedah dari segi kewangan, seksual, politik serta kepentingan lain yang boleh mengancam kesejahteraan fizikal dan psikologi mahupun kelangsungan hidup kanak-kanak.

Fitrah bermaksud hakikat kejadian kanak-kanak yang suci dan bersih. Fitrah yang dimaksudkan dalam dasar ini adalah fitrah asal kejadian manusia yang mengenal tuhan, menjaga kesucian jasmani dan rohani dan mencintai kebenaran serta sifat-sifat lain.

Kanak-kanak bermaksud setiap individu yang berumur di bawah 18 tahun melainkan jika, di bawah undang-undang yang terpakai bagi kanak-kanak itu, dia mencapai umur *aqil* baligh (dewasa) sebelum itu.

Kepentingan terbaik kanak-kanak merujuk kepada segala bentuk penjagaan nafkah zahir dan batin bagi kanak-kanak iaitu pemakanan, tempat tinggal, pendidikan, perlindungan, kasih sayang dan tarbiyyah keagamaan.

Kurniaan Luar Biasa bermaksud anugerah kelebihan yang diberikan oleh Allah SWT kepada mana-mana kanak-kanak dan anugerah luar biasa ini merangkumi pelbagai aspek sama ada akademik, bakat kemahiran dan seumpamanya.

Mukallaf merujuk kepada individu yang telah melepasi tahap baligh dan berakal (*aqil*) iaitu mempunyai kemampuan *Idrak* (pemahaman) dan *Ikhtiar* (membuat pilihan) serta memenuhi ciri-ciri *al-Ahliyyah* seperti mana yang dijelaskan oleh hukum syarak.

Mumaiyiz bermaksud kanak-kanak yang mempunyai kemampuan untuk membezakan sesuatu yang baik atau buruk untuk dirinya sendiri. Jumhur ulama menetapkan bahawa peringkat umur *Mumaiyiz* bagi kanak-kanak adalah bermula seawal umur tujuh tahun.

Pendidikan seks bermaksud satu proses mendidik tentang amalan kehidupan manusia yang berkaitan dengan hubungan di antara dua jantina berdasarkan peranan dan fungsi masing-masing. Ia meliputi aspek biologi, kebersihan diri, kesihatan fizikal, hubungan antara jantina, reproduksi, kekeluargaan dan lain-lain yang berkaitan.

Pewalian merujuk kepada tanggungjawab individu dewasa untuk memelihara dan menjaga kepentingan terbaik kanak-kanak dan berhak membuat keputusan dalam perkara yang melibatkan kepentingan kanak-kanak.

Rusyd bermaksud ketinggian tahap kemampuan intelektual kanak-kanak yang menilai setiap perkara yang mendatangkan keuntungan/faedah atau membawa kemudharatan atau bahaya untuk dirinya sendiri. Tahap ini disebut sebagai peringkat kematangan bagi kanak-kanak dan hanya dapat ditentukan berpandukan kaedah penilaian oleh pihak wali atau penjaga bagi kanak-kanak atau pihak yang bertanggungjawab.

Ta'dib bermaksud proses memperbaiki akhlak dan mendidik diri ke arah perlakuan yang baik dan menjauhkan diri daripada kemungkaran. Ia juga bermaksud sebagai tindakan disiplin yang dilakukan oleh wali ke atas orang yang di bawah jagaannya dengan tujuan memperbetulkan akhlaknya.

3. RASIONAL

Penggubalan Dasar Kanak-kanak Fitrah dibuat untuk mencapai perkara-perkara berikut:

- 3.1 Memenuhi matlamat Dasar Membangun Bersama Islam;
- 3.2 Menambah baik dan menyokong Dasar Kanak-kanak Negara;
- 3.3 Menghormati Konvensyen Mengenai Hak Kanak-kanak (UNCRC) dan Perjanjian mengenai Hak Kanak-kanak di bawah OIC di peringkat antarabangsa;
- 3.4 Menyediakan garis panduan tentang proses kerja dan tatacara perlindungan hak kanak-kanak oleh pihak yang bertanggungjawab;

3.5 Mewujudkan polisi yang membina sistem dan kemudahan untuk persekitaran kehidupan yang kondusif, selamat dan sejahtera untuk didiami oleh kanak-kanak di negeri Kelantan.

4. TEMA

Kanak-kanak Fitrah Pencorak Ummah

5. FALSAFAH/PERNYATAAN

Yakin bahawa pembinaan dan perkembangan kanak-kanak berlandaskan ajaran Islam adalah sangat penting dalam membentuk masyarakat, negeri dan negara untuk melahirkan insan soleh dan bermanfaat ke arah membina negara dan ummah yang terbaik.

6. VISI

Kelantan Memperkasa Jati Diri Kanak-kanak

7. MISI

Membentuk kanak-kanak menjadi insan soleh berteraskan prinsip *Ubudiyyah*, *Masuliyah* dan *Itqan* (UMI) untuk melahirkan masyarakat sejahtera.

8. MATLAMAT

8.1 Dasar Kanak-kanak Fitrah (DKF) bermatlamat untuk melahirkan insan soleh dari aspek jasmani, emosi, rohani dan intelektual melalui penggemblengan sokongan dan dukungan semua pihak dalam meningkatkan perkembangan dan potensi kanak-kanak.

8.2 Objektif utama DKF ialah untuk memastikan:

8.2.1 Setiap kanak-kanak, ibu bapa, wali, penjaga, komuniti dan masyarakat sedar akan hak kanak-kanak untuk kelangsungan hidup, perlindungan, perkembangan dan penyertaan;

8.2.2 Setiap kanak-kanak mempunyai hak untuk hidup dengan diberi jagaan, pemeliharaan, kasih sayang, perkhidmatan kesihatan, sokongan dan jaminan sosial;

- 8.2.3 Setiap kanak-kanak termasuk kanak-kanak kurang upaya (OKU), mempunyai hak untuk dilindungi daripada sebarang bentuk pengabaian, penderaan, keganasan dan eksploitasi; dan seterusnya diberi pendidikan, rawatan, pemulihan dan diintegrasikan ke dalam keluarga dan masyarakat;
 - 8.2.4 Setiap kanak-kanak mempunyai hak untuk perkembangan holistik dari aspek keagamaan, sahsiah, fizikal, kognitif, bahasa, sosio-emosi, sahsiah dan kerohanian;
 - 8.2.5 Setiap kanak-kanak mempunyai hak untuk bersuara, menyertai dan melibatkan diri mengikut tahap keupayaan dan potensi diri yang berkaitan dengan perkembangan, kepentingan terbaik dan kesejahteraan mereka; dan
 - 8.2.6 Penyelidikan dan pembangunan mengenai kelangsungan hidup, perlindungan, perkembangan dan penyertaan kanak-kanak dilaksanakan dari semasa ke semasa.
- 8.3 Pendekatan berikut akan digunakan untuk mencapai matlamat di atas:
- 8.3.1 Menetapkan satu pelan tindakan jangka panjang dan jangka pendek berdasarkan prinsip-prinsip Islam bertepatan dengan dasar Membangun Bersama Islam yang seiring dengan nilai-nilai kemanusiaan sejagat;
 - 8.3.2 Menyokong dan melaksanakan Dasar Keluarga Mawaddah dan ibu bapa yang berperanan sebagai pengurus dan pentadbir rumah tangga ke arah membentuk keluarga bahagia dan sejahtera;
 - 8.3.3 Menyelaraskan semua polisi pentadbiran dan program kerajaan dan swasta dengan dasar ini agar setiap kanak-kanak menjadi aset negeri yang seimbang;
 - 8.3.4 Merancang dan menambah baik keperluan asas dan khidmat sokongan yang sistematik bagi keluarga yang memerlukan termasuk anak yatim, anak angkat, anak *laqit*, anak tak sah taraf, anak yang terabai dan kanak-kanak kurang upaya (OKU).

9. PRINSIP DAN GARIS PANDUAN UTAMA

9.1 Dasar Kanak-kanak Fitrah (DKF) selaras dengan Dasar Membangun Bersama Islam yang menjadi paksi dalam segala gerak kerja kerajaan negeri, iaitu tiga ciri asas berikut: *Ubudiyah, Masuliyah* dan *Itqan*.

9.2 DKF menghormati sistem nilai dan kepelbagaian cara hidup dengan memberikan ruang untuk perkembangan kanak-kanak menurut asas kepercayaan agama masing-masing.

9.3 Ibu bapa dan wali bertanggungjawab untuk memastikan kanak-kanak diberikan hak dan pendidikan yang sempurna bergantung kepada tahap tumbesaran diri agar tidak terjerumus kepada kemungkaran. Allah SWT berfirman:

“Wahai orang-orang yang beriman! Peliharalah diri kamu dan keluarga kamu dari neraka yang bahan-bahan bakarannya: manusia dan batu (berhala); neraka itu dijaga dan dikawal oleh malaikat-malaikat yang keras kasar (layanannya); mereka tidak menderhaka kepada Allah dalam segala yang diperintahkanNya kepada mereka, dan mereka pula tetap melakukan segala yang diperintahkan.”

(Surah al-Tahrim, ayat 6)

9.4 Islam melindungi nyawa kanak-kanak bermula dari pembentukan janin sehingga dewasa sebagaimana yang termaktub al-Quran:

“Marilah, supaya aku bacakan apa yang telah diharamkan oleh Tuhan kamu kepada kamu, iaitu janganlah kamu sekutukan dengan Allah sesuatu pun; dan hendaklah (kamu) membuat baik kepada ibu bapa; dan janganlah kamu membunuh anak-anak kamu kerana kepapaan, (sebenarnya) Kamilah yang memberi rezeki kepada kamu dan kepada mereka.”

(Surah al-An'am, ayat 151)

9.5 Anak yang soleh sebagai sumber ganjaran pahala Allah SWT kepada ibu bapa serta hubungkait antara amalan dan tingkah laku anak-anak bakal memberikan implikasi terhadap timbangan amal ibu bapa di dunia dan di akhirat seperti yang terkandung melalui sabda Rasulullah SAW yang bermaksud:

“Apabila anak Adam meninggalkan dunia, maka segalanya amalannya terputus kecuali tiga perkara yaitu sedekah jariyah (wakaf), ilmu yang bermanfaat, dan anak soleh yang mendoakannya.”²

- 9.6 Kanak-kanak dilahirkan dalam keadaan fitrah yang suci dan rentan serta memerlukan perhatian yang lebih daripada semua pihak sepanjang tempoh perkembangan diri, khususnya bagi anak yatim, anak kurang upaya OKU, anak *laqit*, anak angkat dan anak yang diabaikan oleh ibu bapa atau wali mereka. Haruslah diingati bahawa keberkatan dan kerahmatan Allah SWT dilimpahi ke atas keluarga yang memelihara dan mengasuh kanak-kanak yang kurang bernasib baik seperti golongan anak yatim, seperti yang diucapkan oleh Rasulullah SAW:

“Sebaik-baik rumah ialah rumah orang Islam yang ada di dalamnya anak yatim yang diasuh dengan baik dan sebaliknya seburuk-buruk rumah adalah rumah orang-orang Islam yang ada anak yatim tetapi tidak dijaga dengan baik.”³

- 9.7 Kepimpinan yang cemerlang pada masa hadapan hendaklah dipupuk daripada usia kanak-kanak lagi. Peningkatan potensi diri dan pembentukan jiwa pemimpin perlulah disemai agar kanak-kanak mampu menjadi pemimpin dalam keluarga dan pelapis kepada kepemimpinan agama, bangsa dan negara pada masa akan datang. Prinsip tersebut dapat dilihat melalui firman Allah SWT yang bermaksud:

“Wahai Tuhan kami, anugerahkanlah kepada kami jodoh (kami) dan keturunan kami sebagai penenang hati (kami), dan jadikanlah buat kami imam bagi orang-orang yang bertakwa”

(Surah al-Furqan, ayat 74)

- 9.8 Keberkatan dan rahmat Allah SWT sepanjang kelangsungan hidup kanak-kanak amat bergantung kepada doa daripada ibu bapa dan ahli keluarga yang mengasihi dan menyayangi kanak-kanak dengan penuh rasa tulus ikhlas. Oleh yang demikian, doa yang khusus buat mereka perlulah sering diucapkan seperti yang disebut melalui firman Allah SWT:

“Wahai Tuhanku! Jadikanlah aku orang yang mendirikan sembahyang dan demikianlah juga zuriat keturunanku. Wahai Tuhan kami, perkenankanlah doa permohonanku.”

(Surah Ibrahim, ayat 40)

10. STRATEGI PELAKSANAAN DASAR

Untuk memastikan Dasar Kanak-kanak Fitrah (DKF) dapat dilaksanakan dengan baik, strategi berikut digariskan bagi mencapai matlamat dan objektif yang telah ditetapkan serta menentukan tahap keberkesanan pelaksanaan dan tindakannya.

10.1 Kesedaran

10.1.1 Membangkitkan kesedaran dan keprihatinan semua pihak mengenai ilmu, isu dan perkembangan kanak-kanak.

10.1.2 Meningkatkan kesedaran masyarakat tentang kepentingan pengasuhan dan pendidikan kanak-kanak bermula dari dalam kandungan.

10.1.3 Semua dasar yang akan dibuat pada masa akan datang perlu selari dengan DKF.

10.2 Kefahaman

10.2.1 Membina kefahaman pelbagai pihak dan agensi tentang peranan institusi keluarga dan masyarakat dalam pembangunan dan perkembangan kanak-kanak.

10.2.2 Memantapkan kefahaman masyarakat tentang kepentingan perkembangan dan perlindungan kepentingan terbaik kanak-kanak yang memandu tindakan masyarakat.

10.3 Pembinaan

10.3.1 Meningkatkan kualiti hidup kanak-kanak khususnya pendidikan ke arah melahirkan generasi kepimpinan negara yang berkualiti.

10.3.2 Menetapkan hala tuju dan matlamat yang objektif ke arah pembentukan kanak-kanak yang soleh ke arah ummah yang cemerlang berdasarkan al-Quran dan Sunnah.

10.4 Penghayatan

10.4.1 Memantapkan perkembangan kanak-kanak bagi membina individu yang mempunyai peranan dan tanggungjawab untuk menyokong pembangunan keluarga yang seimbang.

10.5 Penilaian

10.5.1 Menilai dan menyemak semua polisi kerajaan dan undang-undang yang sedia ada agar bertepatan dengan usaha untuk memperkasa perkembangan dan kesejahteraan kanak-kanak.

10.5.2 Memantau pelaksanaan dan keberkesanan program, modul dan latihan supaya selaras dengan matlamat dan objektif DKF.

10.6 Penambahbaikan

10.6.1 Mengadakan pemulihan serta penambahbaikan program bagi menjayakan DKF.

BAHAGIAN KEDUA – PEWALIAN

11. OBJEKTIF

Objektif perwalian bagi kanak-kanak adalah seperti yang berikut:

- 11.1 Membangunkan personaliti berteraskan agama, nilai murni dalam diri, semangat kebangsaan dan keislaman;
- 11.2 Menggalakkan kanak-kanak untuk membina kemahiran dan kebolehan diri untuk menghadapi cabaran dan anasir negatif dalam dunia masa kini;
- 11.3 Mempersiapkan kanak-kanak sebagai pelapis pemimpin masyarakat sebagai aset negara masa hadapan;
- 11.4 Menjadi inspirasi dan menggalakkan kanak-kanak supaya menjadikan amal soleh sebagai gaya hidup mereka.

12. DEFINISI & TURUTAN KEUTAMAAN

12.1 Wali merupakan individu tertentu yang diberi kuasa oleh syara' untuk melaksanakan tanggungjawab perwalian terhadap hal ehwal kanak-kanak. Peranannya adalah sebagai individu yang menjaga masalah dan keperluan kanak-kanak orang di bawah penjagaan (*guardianship*) dan jagaannya (*custody*) seperti anak kandung, anak angkat, anak yatim, anak kurang upaya, yang gila, anak dara dan sebagainya.

12.2 Turutan keutamaan wali adalah seperti yang berikut:

- i. Bapa kandung
- ii. Datuk sebelah bapa
- iii. Saudara lelaki seibu sebapa
- iv. Saudara lelaki sebapa
- v. Anak lelaki kepada saudara lelaki seibu sebapa
- vi. Anak lelaki kepada saudara lelaki sebapa
- vii. Bapa saudara sebelah bapa seibu sebapa
- viii. Bapa saudara sebelah bapa sebapa
- ix. Anak lelaki kepada bapa saudara sebelah bapa seibu sebapa (sepupu)
- x. Anak lelaki kepada bapa saudara sebelah bapa sebapa (sepupu)
- xi. Bapa saudara kepada bapa seibu sebapa (datuk saudara)
- xii. Bapa saudara kepada bapa sebapa (datuk saudara)
- xiii. Anak lelaki kepada bapa saudara bapa seibu sebapa (bapa sepupu)

- xiv. Anak lelaki kepada bapa saudara bapa sebapa (bapa sepupu)
- xv. Bapa saudara nenek lelaki seibu sebapa (moyang)
- xvi. Bapa saudara nenek lelaki sebapa (moyang)
- xvii. Anak lelaki bapa saudara nenek lelaki seibu sebapa ke bawah
- xviii. Anak lelaki bapa saudara nenek lelaki sebapa ke bawah
- xix. Sultan (wali raja)

13. SYARAT-SYARAT WALI

- 13.1 Seseorang layak menjadi wali kepada kanak-kanak apabila dia mempunyai kesemua ciri berikut:
- a. beragama Islam;
 - b. lelaki;
 - c. baligh;
 - d. dengan kerelaan sendiri dan bukan dengan paksaan;
 - e. tidak fasiq;
 - f. tidak cacat akal fikiran.

14. TANGGUNGJAWAB WALI

- 14.1 Secara umumnya, tanggungjawab wali boleh dibahagikan kepada dua bahagian utama, iaitu:
- 14.1.1 tanggungjawab wali dalam perkahwinan
 - 14.1.2 tanggungjawab wali secara umum
- 14.2 Tanggungjawab wali dalam perkahwinan ialah menjadi wali dalam perkahwinan orang yang ditanggungnya atau tanggungjawab wali tersebut diambil alih oleh wali hakim atau wali raja.
- 14.3 Tanggungjawab wali secara umum ialah memimpin setiap ahli tanggungannya ke arah kebaikan di dunia dan akhirat dan memberi nafkah yang secukupnya terhadap ahli tanggungan mengikut kadar kemampuannya.
- 14.4 Sekiranya wali yang telah ditentukan pada semua peringkat keutamaan nasab dan keturunan enggan bertanggungjawab terhadap kanak-kanak, maka barulah hukum pewalian akan berpindah kepada Wali Raja.

15. KEGAGALAN/KEENGGANAN/KECUAIAN WALI MENJALANKAN TANGGUNGJAWAB

- 15.1 Mana-mana wali yang gagal atau cuai atau enggan menjalankan tanggungjawab boleh dikenakan tindakan di bawah undang-undang Persekutuan dan Negeri.

BAHAGIAN KETIGA – PENYUSUAN & JAGAAN & PENJAGAAN

16. DEFINISI

16.1 Penyusuan (Radha'ah)

Penyusuan (radha'ah) bermaksud perbuatan seseorang wanita menyusukan anak yang berusia tidak lebih daripada 2 tahun dengan sebarang kaedah.

16.2 Jagaan (Hadhanah)

Jagaan (hadhanah) bermaksud hak jagaan anak yang masih kecil dalam lingkungan umur kanak-kanak dan penentuan tanggungjawab dan hak hadanah/jagaan tertakluk kepada hukum syarak yang telah diperuntukkan dalam Enakmen Syariah Negeri Kelantan dan undang-undang Persekutuan.

16.3 Penjagaan

Hak penjagaan kanak-kanak dapat didefinisikan sebagai kelayakan dan keupayaan seorang bapa atau sesiapa yang ditentukan oleh pihak mahkamah untuk membuat keputusan berkenaan dengan hal ehwal diri, harta dan urusan kehidupan kanak-kanak tersebut.

17. TANGGUNGJAWAB PENYUSUAN

17.1 Ibu bertanggungjawab untuk menyusukan anak kandung sendiri dan sekiranya tidak mampu, hendaklah digantikan dengan alternatif yang terbaik.

17.2 Bapa atau wali bertanggungjawab untuk menguruskan dan menanggung sebarang bentuk perbelanjaan dan tindakan berkaitan penyusuan anak.

18. KELUARGA SUSUAN

18.1 Hubungan keluarga susuan akan berlaku apabila wanita yang bukan ibu kandungnya menyusukan bayi atau kanak-kanak sekurang-kurangnya sebanyak lima kali yang mengenyangkan.

18.2 Semua ahli keluarga susuan perlu mengambil tanggungjawab untuk mengetahui dan memahami implikasi hukum syarak terhadap hubungan keluarga susuan.

19. KEPENTINGAN TERBAIK KANAK-KANAK

19.1 Hak jagaan dan penjagaan anak tertakluk kepada prinsip kepentingan terbaik kanak-kanak mengikut keputusan mahkamah yang berbidang kuasa.

20. HAK JAGAAN (HADHANAH)

20.1 Hak jagaan yang paling utama diberikan kepada ibu khususnya bagi anak kecil, iaitu yang di bawah tahap mumayyiz dan masih menyusu serta menyebabkan kesukaran untuk berpisah dari sudut fizikal mahupun emosi daripada ibunya.

20.2 Hak jagaan anak bagi mana-mana pasangan suami isteri boleh berlaku sama ada ketika masih berlangsung perkahwinan atau selepas berlakunya perceraian.

21. HAK PENJAGAAN

21.1 Hak penjagaan juga melibatkan golongan anak yang tidak berupaya menjaga diri sendiri atau sebab kurang upaya sama ada lelaki atau perempuan.

BAHAGIAN KEEMPAT - HAK KANAK-KANAK

22. HAK UNTUK HIDUP

22.1 Setiap kanak-kanak mempunyai hak sedia ada untuk hidup bermula daripada pembentukan janin dan mempunyai semua hak yang diberikan oleh Islam.

23. HAK UNTUK DINASABKAN DAN MEMPUNYAI IDENTITI

23.1 Kanak-kanak hendaklah didaftarkan selepas dilahirkan dan hendaklah menikmati semua hak kanak-kanak bermula daripada kelahiran, mempunyai hak terhadap suatu nama dan seboleh-bolehnya hak untuk mengetahui dan dijaga oleh ibu bapanya.

23.2 Ibu bapa bertanggungjawab untuk memastikan anak yang dilahirkan mempunyai status kewarganegaraan yang jelas.

24. HAK BERAGAMA

24.1 Kanak-kanak wajib mengikut agama ibu bapa mereka melainkan berlaku pertukaran agama menerusi proses undang-undang.

24.2 Masjid dan rumah ibadat bukan Islam di negeri Kelantan mestilah mesra kanak-kanak dari aspek persekitaran, kemudahan dan aktiviti keagamaan.

24.3 Kanak-kanak berhak untuk mengikut pembelajaran agama sebagaimana yang dikehendaki oleh ibu bapa atau penjaga mereka.

25. HAK TIDAK DIPISAHKAN DARIPADA KELUARGA

25.1 Kanak-kanak tidak boleh dipisahkan daripada ibu bapa tanpa kerelaannya, kecuali apabila pihak berkuasa yang berwibawa yang tertakluk kepada rayuan, memutuskan mengikut undang-undang dan tatacara terpakai, bahawa pemisahan sedemikian adalah perlu bagi kepentingan terbaik kanak-kanak itu.

26. HAK KEPADA PENDIDIKAN DAN *TA'DIB*

26.1 Kedua-dua ibu bapa atau penjaga hendaklah menggunakan usaha terbaik dan mempunyai tanggungjawab bersama bagi memastikan pendidikan seimbang dan juga *ta'dib* selaras dengan perkembangan dan gender kanak-kanak.

26.2 Kanak-kanak berhak mendapat pendidikan dan bagi mencapai hak ini, secara berperingkat-peringkat dan atas dasar peluang yang sama, maka kerajaan Persekutuan dan negeri hendaklah bekerjasama:

- a) Menjadikan pendidikan rendah dan menengah diwajibkan dan diadakan secara percuma kepada semua;
- b) Menggalakkan perkembangan pendidikan menengah dalam pelbagai aliran;
- c) Menyediakan pendidikan tinggi kepada semua berdasarkan keupayaan melalui cara yang sewajarnya;
- d) Menjadikan maklumat berkenaan pendidikan terbuka untuk semua;
- e) Mengambil langkah-langkah untuk menggalakkan kehadiran secara tetap di sekolah dan mengurangkan keciciran;
- f) Menekankan konsep pendidikan yang seimbang iaitu antara akademik dan agama dalam proses meningkatkan ilmu pengetahuan kanak-kanak;
- g) Memperluas konsep pendidikan formal dan tidak formal agar kanak-kanak mampu membesar dan mempunyai keyakinan diri yang tinggi.

26.3 Disiplin sekolah hendaklah ditadbir mengikut cara yang selaras dengan kedudukan kanak-kanak dan menepati undang-undang Malaysia.

26.4 Pendidikan kanak-kanak hendaklah difokuskan kepada:

- a) Perkembangan personaliti, akhlak mulia, bakat dan kebolehan mental dan fizikal kanak-kanak pada tahap potensi yang paling tinggi;
- b) Perkembangan rasa hormat terhadap hak asasi manusia dan kebebasan asasi;
- c) Perkembangan rasa hormat terhadap ibu bapa kanak-kanak, identiti, agama, kebudayaan, bahasa dan nilainya sendiri;
- d) Penyediaan kanak-kanak untuk hidup yang bertanggungjawab dalam masyarakat, dalam semangat persefahaman, keamanan, toleransi, kesamarataan dan persahabatan di kalangan semua orang kumpulan etnik dan agama
- e) Perkembangan rasa hormat terhadap alam sekitar.

26.5 Bagi membolehkan kanak-kanak mendapat akses kepada pendidikan, terutamanya kanak-kanak daripada keluarga miskin, kerajaan hendaklah menyediakan bantuan kewangan dan persekolahan yang sewajarnya.

27. HAK KANAK-KANAK KURNIAAN LUAR BIASA

27.1 Kerajaan negeri, ibu bapa dan agensi-agensi berkaitan hendaklah mengambil inisiatif untuk memberi galakan dari segi moral, kewangan, pendidikan dan sokongan kepada kanak-kanak yang dikurniakan kebolehan luar biasa bagi menggilap potensi mereka.

28. HAK UNTUK DILINDUNGI

28.1 Kanak-kanak hendaklah dilindungi daripada diganggu dengan sewenang-wenangnya atau dengan apa-apa perbuatan yang menyalahi undang-undang terhadap privasi, keluarga, tempat tinggal atau surat-menyuratnya, atau penjejasan maruah dan nama baiknya.

28.2 Kanak-kanak mempunyai hak untuk dilindungi oleh undang-undang daripada sebarang ancaman dan gangguan.

28.3 Kanak-kanak perlu dilindungi daripada keganasan fizikal dan mental, kecederaan atau penderaan, pengabaian atau perlakuan cuai, penganiayaan atau eksploitasi, termasuk penderaan seksual, semasa dalam jagaan ibu bapa atau penjaga di sisi undang-undang atau mana-mana orang yang menjaga kanak-kanak itu. Langkah-langkah perlindungan ini hendaklah meliputi aspek perundangan, pentadbiran, sosial dan pendidikan.

28.4 Langkah-langkah perlindungan yang dinyatakan di atas, sebagaimana sesuai, hendaklah merangkumi tatacara yang berkesan bagi mewujudkan program sosial yang memperuntukkan sokongan yang perlu bagi kanak-kanak dan bagi mereka yang menjaga kanak-kanak, serta bagi semua bentuk pencegahan lain dan bagi pengenalpastian, laporan, rujukan, penyiasatan, rawatan dan tindakan selanjutnya bagi kes-kes penganiayaan kanak-kanak yang diperihalkan sebelum ini, dan sebagaimana sesuai, hendaklah melibatkan mahkamah.

28.5 Kanak-kanak yang dilucuthakkan persekitaran kekeluargaannya secara sementara atau kekal atau yang mengikut kepentingan terbaiknya sendiri tidak boleh dibenarkan terus tinggal dalam persekitaran itu, dan berhak

mendapat perlindungan dan bantuan khas yang diperuntukkan oleh negara atau negeri. Jagaan sedemikian boleh termasuk, antara lain, penempatan keluarga angkat, pemeliharaan anak, pengangkatan atau jika perlu, penempatan dalam institusi yang sesuai bagi jagaan kanak-kanak. Apabila mempertimbangkan penyelesaian-penyelesaian, perhatian yang sewajarnya perlu diberikan kepada kesinambungan pendidikan kanak-kanak dan berasaskan latar belakang etnik, agama, kebudayaan dan linguistik kanak-kanak itu.

- 28.6 Kanak-kanak berhak untuk dilindungi daripada eksploitasi ekonomi dan daripada menjalankan apa-apa kerja yang berkemungkinan berbahaya atau mengganggu pendidikan kanak-kanak itu atau menjejaskan kesihatan atau perkembangan fizikal, mental, rohani, moral atau sosial kanak-kanak.
- 28.7 Pihak berkuasa hendaklah mengambil segala langkah yang wajar termasuklah langkah perundangan, pentadbiran, sosial dan pendidikan, untuk melindungi kanak-kanak daripada penggunaan dadah secara haram dan bahan psikotropik sebagaimana yang ditakrifkan dalam triti antarabangsa berkenaan dan untuk mencegah penggunaan kanak-kanak dalam pengeluaran dan pendedaran bahan itu.
- 28.8 Pihak berkuasa hendaklah melindungi kanak-kanak daripada segala bentuk pengeksploitasian seks dan penderaan seksual.
- 28.9 Kanak-kanak perlu dilindungi dan diperkasa supaya mempunyai daya saring terhadap sebarang bentuk pengaruh kebudayaan dan ideologi yang bertentangan dengan hukum syara' dan kepentingan negara.
- 28.10 Kanak-kanak tidak boleh dilibatkan dalam sebarang bentuk rusuhan, kegiatan subversif, konflik bersenjata dan peperangan.

29. HAK KEBEBASAN BERSUARA

- 29.1 Kanak-kanak hendaklah diberi peluang untuk membentuk pandangannya sendiri secara bebas mengikut saluran yang sepatutnya; pandangan kanak-kanak itu diberi pertimbangan yang sewajarnya mengikut umur dan kematangan kanak-kanak berkenaan.
- 29.2 Kanak-kanak mempunyai hak kebebasan untuk mencari, menerima dan menyampaikan semua jenis maklumat dan idea, tanpa mengira sempadan, tertakluk kepada norma masyarakat dan agama dan undang-undang sama ada secara lisan, bertulis atau cetakan, dalam bentuk lukisan atau melalui apa-apa media lain yang dipilih oleh kanak-kanak itu.

30. HAK KANAK-KANAK KURANG UPAYA

- 30.1 Kanak-kanak kurang upaya (mental atau fizikal) wajar menikmati kehidupan yang sejahtera, dalam keadaan dihormati, digalakkan untuk berdikari, dan diberikan sokongan untuk terlibat secara aktif dalam komuniti.
- 30.2 Kanak-kanak kurang upaya hendaklah mendapat jagaan khas dan pihak yang bertanggungjawab hendaklah memastikan sistem sokongan dan bantuan yang bersesuaian diberikan kepada mereka atau ibu bapa atau penjaga atau wali yang bertanggungjawab bagi jagaan mereka.
- 30.3 Sistem pendidikan, bantuan dan sokongan untuk kanak-kanak kurang upaya hendaklah diberikan secara percuma dan mengambil kira keadaan kewangan ibu bapa atau orang lain yang menjaga kanak-kanak itu, dan hendaklah dirangka untuk memastikan bahawa kanak-kanak kurang upaya mendapat akses yang berkesan kepada dan menerima pendidikan, latihan, perkhidmatan jagaan kesihatan, perkhidmatan pemulihan, persediaan untuk bekerja dan peluang rekreasi mengikut cara yang paling sesuai yang membolehkan integrasi sosial dan perkembangan individu kanak-kanak itu, termasuk perkembangan kebudayaan dan kerohanian.

31. HAK KESIHATAN

- 31.1 Ibu yang mengandung dan menyusukan anak berhak untuk dijaga dan dipelihara kesihatan dan kebajikan mereka.

- 31.2 Pihak kerajaan dan majikan hendaklah memberi ruang dan fleksibiliti kerja bagi wanita yang mengandung dan menyusukan anak.
- 31.3 Pihak kerajaan perlu memastikan pemeriksaan kesihatan dilakukan terhadap pasangan yang bakal berkahwin bagi mengurangkan sebarang penyakit keturunan dan berjangkit.
- 31.4 Kanak-kanak berhak menikmati taraf kesihatan fizikal dan psikologi yang boleh dicapai secara optimum dan kepada kemudahan rawatan bagi penyakit dan pemulihan kesihatan. Agensi-agensi berkaitan hendaklah memastikan bahawa tiada kanak-kanak dihalang daripada mendapat perkhidmatan kesihatan sedemikian.
- 31.5 Agensi-agensi berkaitan hendaklah mengambil langkah-langkah yang sewajarnya:
- a. untuk mengurangkan kadar kematian bayi dan kanak-kanak;
 - b. untuk mengembangkan pendidikan dan penjagaan kesihatan berbentuk pencegahan, bimbingan kepada ibu bapa serta pendidikan dan perkhidmatan perencanaan keluarga;
 - c. untuk memastikan peruntukan bantuan kesihatan dan rawatan yang perlu kepada kanak-kanak dengan menekankan perkembangan jagaan kesihatan primer;
 - d. untuk memerangi penyakit dan kekurangan zat melalui penggunaan teknologi yang sedia ada dan penyediaan makanan berkhasiat yang mencukupi serta minuman yang bersih, dengan mengambil kira bahaya dan risiko pencemaran alam sekitar;
 - e. untuk memastikan jagaan kesihatan sebelum dan selepas bersalin yang sewajarnya bagi ibu;
 - f. untuk memastikan bahawa semua lapisan masyarakat mendapat akses kepada pendidikan kesihatan merangkumi pengetahuan asas mengenai kesihatan dan pemakanan kanak-kanak, kebaikan penyusuan ibu, persekitaran yang bersih dan pencegahan kemalangan.
- 31.6 Kerajaan negeri hendaklah mengambil segala langkah yang berkesan dan sewajarnya untuk menghapuskan apa sahaja yang berbahaya dan memudaratkan kesihatan kanak-kanak.
- 31.7 Agensi-agensi berkaitan hendaklah memberikan perlindungan atau rawatan kesihatan fizikal dan rohani dan mental bagi kanak-kanak yang telah ditempatkan oleh pihak berkuasa bagi maksud jagaan dan penilaian secara

berterusan hendaklah dilakukan bersesuaian dengan perkembangan kanak-kanak.

32. HAK JAMINAN SISTEM SOSIAL

- 32.1 Kerajaan negeri dan agensi-agensi berkaitan hendaklah memastikan kanak-kanak mendapat faedah daripada jaminan sosial, termasuklah skim bantuan dan mengambil langkah-langkah yang perlu untuk mencapai pelaksanaan hak tersebut mengikut peruntukan undang-undang Malaysia.
- 32.2 Bantuan hendaklah diberikan dengan mengambil kira sumber dan hal keadaan kanak-kanak dan orang yang mempunyai tanggungjawab untuk memberikan nafkah kepada mereka serta apa-apa pertimbangan lain yang berkaitan dengan permohonan untuk mendapatkan faedah yang dibuat oleh atau bagi pihak kanak-kanak itu.
- 32.3 Ibu bapa atau penjaga atau wali (mengikut turutan keutamaan) wajib memberikan tarbiyyah dan nafkah kepada anak-anak di bawah tanggungan mereka, berdasarkan keupayaan dan keutamaan (*dharuriyat, hajiyyat dan tahsiniyat*) sebelum sebarang tuntutan kepada perkhidmatan jaminan sosial dibuat.

33. HAK EKONOMI DAN KEWANGAN

- 33.1 Kanak-kanak berhak menikmati taraf hidup yang mencukupi bagi perkembangan fizikal, mental, kerohanian, kemoralan dan sosial kanak-kanak itu.
- 33.2 Ibu bapa atau penjaga atau wali bertanggungjawab untuk menjamin keperluan hidup atau nafkah yang munasabah bagi perkembangan anak-anak itu berasaskan kemampuan dan keupayaan kewangan mereka.
- 33.3 Kerajaan negeri hendaklah mengambil segala langkah yang sewajarnya untuk membantu ibu bapa dan orang lain yang bertanggungjawab bagi kanak-kanak itu melaksanakan hak ini dan hendaklah memperuntukkan bantuan dan program sokongan.
- 33.4 Kanak-kanak harus diberi hak untuk terlibat dalam kegiatan ekonomi bagi tujuan pendidikan pengurusan kewangan dan penglibatan mereka dalam sebarang aktiviti yang memberikan sumber pendapatan hendaklah dengan bimbingan dan pengawasan dari kecil sehingga dewasa.

34. HAK KANAK-KANAK ORANG ASLI

34.1 Kanak-kanak Orang Asli perlu dilindungi sebagaimana kanak-kanak lain termasuklah hak untuk menikmati kebudayaannya sendiri, menganut dan mengamalkan agama sendiri dan menggunakan bahasa sendiri.

35. HAK REKREASI, KESENIAN DAN KEBUDAYAAN

35.1 Kanak-kanak berhak berehat dan mempunyai masa lapang untuk bermain dan melakukan aktiviti rekreasi yang sesuai dengan umur mereka dan untuk menyertai sebarang kegiatan sukan, kesenian dan kebudayaan.

35.2 Ibu bapa dan guru-guru bertanggungjawab membentuk, mendidik dan menyuburkan dalam diri anak-anak mengenai jati diri, tatasusila dan adat resam masyarakat Kelantan.

35.3 Kerajaan negeri hendaklah menghormati dan menggalakkan kanak-kanak untuk menyertai kegiatan sukan, kesenian dan kebudayaan.

36. HAK PENDIDIKAN SEKSUALITI

36.1 Ibu bapa, penjaga dan guru hendaklah memberikan pendidikan seksualiti kepada kanak-kanak berteraskan kerangka agama dan mengikut fitrah serta tahap umur dan kematangan masing-masing.

36.2 Ibu bapa, penjaga dan guru perlu mendidik kanak-kanak tentang kesedaran jenis-jenis sentuhan yang selamat atau yang berisiko pada mana-mana bahagian badannya.

36.3 Ibu bapa, penjaga dan guru perlu mendidik kanak-kanak tentang hukum aurat mengikut gender, tahap umur dan kematangan.

36.4 Kerajaan negeri, dengan kerjasama agensi-agensi berkaitan, hendaklah memberikan pendidikan kesihatan reproduktif kepada remaja dan ibu bapa atau penjaga.

36.5 Kerajaan negeri, dengan kerjasama agensi-agensi berkaitan, hendaklah memberikan kesedaran literasi undang-undang tentang kesalahan jenayah seksual yang melibatkan kanak-kanak.

37. SEKATAN KE ATAS KANAK-KANAK

- 37.1 Kanak-kanak dikenakan beberapa sekatan selari dengan keperluan untuk melindungi mereka sebagaimana yang termaktub dalam dasar ini.
- 37.2 Kanak-kanak hanya dibenarkan keluar dari rumah pada waktu malam jika bersama atau dengan kebenaran ibu bapa atau penjaga.
- 37.3 Tertakluk kepada undang-undang berkaitan pekerjaan, hak kanak-kanak wajib dilindungi bagi mengelakkan sebarang amalan eksploitasi.
- 37.4 Tertakluk kepada undang-undang berkaitan pemilikan harta, kanak-kanak boleh mengurus hartanya dengan kuasa yang ada pada ibu bapanya, atau penjaga *ad litemnya*.
- 37.5 Tertakluk kepada undang-undang berkaitan perkahwinan, kanak-kanak hanya boleh berkahwin, bagi yang Muslim, setelah mendapat kebenaran Mahkamah Syariah, dan bagi bukan Islam setelah mendapat kebenaran Menteri Besar. Perkahwinan hanya boleh dibenarkan setelah pertimbangan berkaitan kepentingan terbaik dan *maslahah* kanak-kanak dibuat.

BAHAGIAN KELIMA - TANGGUNGJAWAB KANAK-KANAK MUKALLAF

38. TANGGUNGJAWAB KEPADA DIRI SENDIRI

- 38.1 Kanak-kanak yang mukallaf bertanggungjawab untuk melaksanakan segala tuntutan hukum syarak.
- 38.2 Kanak-kanak bertanggungjawab untuk mematuhi undang-undang Malaysia.
- 38.3 Kanak-kanak bertanggungjawab untuk mentaati segala bentuk perintah ibu, bapa atau penjaga yang sah dalam melaksanakan kewajipan yang dituntut ke atas diri mereka.
- 38.4 Kanak-kanak bertanggungjawab untuk menuntut ilmu, kemahiran dan apa-apa aktiviti yang bermanfaat.
- 38.5 Kanak-kanak bertanggungjawab untuk mengelakkan diri daripada melakukan apa-apa perbuatan yang boleh memudaratkan diri sendiri dan orang lain.

39. TANGGUNGJAWAB KEPADA KELUARGA

- 39.1 Kanak-kanak bertanggungjawab untuk menghormati dan menyayangi ahli keluarga.
- 39.2 Kanak-kanak bertanggungjawab untuk berkhidmat dan membantu ahli keluarga.
- 39.3 Kanak-kanak bertanggungjawab menjaga nama baik dan maruah keluarga

40. TANGGUNGJAWAB KEPADA JIRAN TETANGGA, MASYARAKAT DAN NEGARA

- 40.1 Kanak-kanak bertanggungjawab untuk melibatkan diri dan menyumbang kepada pembangunan dan kesejahteraan masyarakat, negeri, negara dan ummah.
- 40.2 Kanak-kanak bertanggungjawab untuk memelihara dan mengekalkan nilai keagamaan, jati diri dan identiti masyarakat Kelantan.

41. TANGGUNGJAWAB KEPADA ALAM SEKITAR

- 41.1 Kanak-kanak bertanggungjawab untuk menjaga kebersihan dan memulihara alam sekitar.
- 41.2 Kanak-kanak hendaklah aktif dalam membudayakan aktiviti kitar semula dan cakna dalam pengurusan sisa buangan yang bersistematik.
- 41.3 Kanak-kanak bertanggungjawab untuk mengelakkan diri daripada mencemarkan alam sekitar.

42. KEGAGALAN / KEENGGANAN / KECUAIAN MENUNAIKAN TANGGUNGJAWAB

- 42.1 Kanak-kanak hendaklah memahami bahawa kegagalan atau keengganan atau kecuaiian untuk menunaikan tanggungjawab-tanggungjawab akan memberikan kesan terhadap diri sendiri dan orang lain serta boleh dikenakan tindakan sama ada di bawah undang-undang persekutuan atau negeri.

BAHAGIAN KEENAM – KANAK-KANAK & KEADILAN JENAYAH

43. KANAK-KANAK YANG BERKONFLIK DENGAN UNDANG-UNDANG

- 43.1 Kanak-kanak yang berkonflik dengan undang-undang Islam negeri tetapi yang belum mukallaf tidak mempunyai tanggungjawab jenayah, namun ibu bapa atau penjaga hendaklah diberikan kaunseling tentang keibubapaan, pembentukan akhlak anak dan kawalan disiplin.
- 43.2 Kanak-kanak yang berkonflik dengan undang-undang Islam negeri yang telah mukallaf dan di bawah umur 18 tahun, boleh dirujuk di mahkamah Syariah, tetapi tidak boleh dikenakan hukuman jenayah (di bawah Akta 355) oleh mahkamah Syariah, dan hendaklah diberikan kaunseling bersama ibu bapa dan perintah pemulihan (*ta'dib*) di rumah perlindungan.
- 43.3 Ibu bapa atau penjaga wajib bertanggungjawab ke atas kanak-kanak yang berada di bawah tanggungan mereka, yang berkonflik dengan undang-undang, sepanjang kanak-kanak itu dirujuk kepada sistem keadilan jenayah Syariah negeri.

44. PERLINDUNGAN KEPADA KANAK-KANAK SEBAGAI MANGSA

- 44.1 Kerajaan negeri dengan sokongan agensi-agensi berkaitan hendaklah memberikan perlindungan, bantuan moral dan kewangan kepada kanak-kanak yang menjadi mangsa perbuatan jenayah.
- 44.2 Ibu bapa, wali dan guru-guru hendaklah memberikan perlindungan, bantuan moral dan kewangan kepada kanak-kanak yang menjadi mangsa perbuatan jenayah.

45. PERANAN KERAJAAN & AGENSI BERKAITAN

- 45.1 Kerajaan negeri dengan sokongan agensi-agensi berkaitan hendaklah menyediakan pegawai perkhidmatan khusus yang bertanggungjawab menguruskan kepentingan terbaik kanak-kanak.

45.2 Kerajaan negeri dengan sokongan agensi-agensi berkaitan hendaklah mewujudkan sistem khusus untuk melindungi, mendidik dan membangunkan kanak-kanak yang berkonflik dengan undang-undang.

46. PERLINDUNGAN KEPADA KANAK-KANAK YANG BERISIKO MENJADI MANGSA PERBUATAN JENAYAH

46.1 Ahli keluarga dan masyarakat perlu bertanggungjawab dan mengambil berat terhadap kanak-kanak yang berisiko untuk menjadi mangsa perbuatan jenayah.

46.2 Mana-mana ahli keluarga atau anggota masyarakat hendaklah membuat laporan kepada pihak berkuasa dan Jabatan Kebajikan Masyarakat sekiranya mereka mempercayai wujud kebarangkalian yang tinggi bahawa kanak-kanak berisiko atau telah menjadi mangsa sebarang perbuatan jenayah.

47. TANGGUNGJAWAB PENCEGAHAN JENAYAH

47.1 Kerajaan negeri dan pemimpin masyarakat bertanggungjawab mengambil langkah-langkah untuk mencegah kanak-kanak daripada terlibat dengan sebarang bentuk salah laku dan kesalahan jenayah.

BAHAGIAN KETUJUH - HAL-HAL LAIN

48. PELAKSANAAN

- 48.1 Dasar Kanak-kanak Fitrah akan dilaksanakan secara berfasa dalam tempoh lima hingga ke sepuluh tahun mengikut Pelan Tindakan Dasar Kanak-kanak Fitrah.
- 48.2 Kerajaan Negeri perlu bertanggungjawab merancang, menentukan dan menyusun keutamaan dan keperluan negeri dan ummah dalam membangunkan dan membina pelan pembangunan ummah.
- 48.3 Dasar Kanak-kanak Fitrah hendaklah dilaksanakan mengikut skop-skop berikut:
- a. Kanak-kanak & Keluarga
 - b. Kanak-kanak & Agama
 - c. Kanak-kanak & Kesihatan
 - d. Kanak-kanak & Pendidikan
 - e. Kanak-kanak & Ekonomi/Pekerjaan
 - f. Kanak-kanak & Kemudahan Infrastruktur
 - g. Kanak-kanak & Alam Sekitar
 - h. Kanak-kanak & Teknologi Maklumat
 - i. Kanak-kanak & Keselamatan Awam
 - j. Kanak-kanak & Gender
 - k. Kanak-kanak & Undang-undang
 - l. Kanak-kanak & Masyarakat
 - m. Kanak-kanak & Kepimpinan
 - n. Kanak-kanak & Kesenian/kebudayaan

49. PINDAAN

Sebarang pindaan yang dibuat ke atas teks Dasar Kanak-kanak Fitrah perlulah dipersetujui di peringkat Majlis Mesyuarat Kerajaan Negeri Kelantan.

50. PENUTUP

Dasar Kanak-kanak Fitrah merupakan dasar yang memfokuskan perhatian kepada aspek kesejahteraan dan pembangunan generasi akan datang. Dasar ini juga memberi hala tuju kepada program dan perkhidmatan yang mesra kanak-kanak bagi membangunkan generasi yang soleh dan cemerlang dalam kehidupan di dunia dan akhirat. Pelaksanaan Dasar Kanak-kanak Fitrah perlu diberi penekanan oleh pelbagai pihak yang berkepentingan demi pembangunan generasi yang berperibadi mulia dan keluarga yang sejahtera.

NOTA Hujung

¹ al-Shijishtani, Abu Daud Sulaiman bin al-Ash'ath, *Sunan Abi Daud tahqiq Shu'aib al-Arnut*, Bab Fi Zirari al-Mushrikin. Beirut: Dar ar-Risalah al-Alamiah,

² Muslim bin al-Hajjaj, *Sahih Muslim*, Bab Ma Yulhaqu al-Insan ba'da wafatihi, Beirut: Darul Ihya' Turath al-Arabi.

³ Ibn Majah, Abu Abdullah Muhammad al-Qazqini, *Sunan Ibnu Majah*. Bab Haqqul Yatim, Beirut: Dar al-Risalah al-Alamiah.

KUMPULAN PENYELIDIKAN DASAR KANAK-KANAK FITRAH

1. Dr. Nurhafilah Musa (Ketua)	Fakulti Undang-undang, UKM
2. Dr Wafaa Yusof	Fakulti Pengajian Islam, UKM
3. Dr. Mohd Al Adib Samuri	Fakulti Pengajian Islam, UKM
4. YB Ustazah Asmak Husin	Ahli Dewan Negara
5. Encik Redwan Yasin	Fakulti Pengajian dan Pengurusan
Pertahanan, UPNM

* Dasar ini telah disemak, dari segi bahasa, oleh Profesor Emeritus Datuk Dr. Nik Safiah Karim.

**SEJARAH RINGKAS PEMBENTUKAN
DASAR KANAK-KANAK FITRAH KELANTAN**

- i. Mesyuarat Jawatankuasa Induk pada :**
 - 24 Januari 2017 - Bilik Mesyuarat JKR10, Kota Bharu

- ii. Mesyuarat Dalamannya pada :**
 - 18 September 2017 - Bilik Mesyuarat UPWK, Kota Bharu
 - 08 Oktober 2017 - Bilik Mesyuarat JKR 10, Kota Bharu
 - 24 Disember 2017 - Bilik Mesyuarat Utama MMK, Kompleks Kota Darulnaim
 - 21 Januari 2018 - Bilik Mesyuarat JKR 10, Kota Bharu
 - 15 Februari 2018 - Bilik Mesyuarat UPWK, Kota Bharu
 - 5 Mac 2018 - Bilik Mesyuarat JKR 10, Kota Bharu

- iii. Mesyuarat Sidang Pakar pada :**
 - 20 September 2017 - Bilik Gerakan Negeri, Kompleks Kota Darulnaim

- iv. Pelancaran Dasar Kanak-kanak Fitrah Kelantan pada :**
 - 28 Mac 2018 - Dewan Bunga Teratai, Kompleks Kota Darulnaim

- v. Diluluskan oleh Majlis Mesyuarat EXCO Kerajaan Negeri Kelantan pada :**
 - 6 Jun 2018 - Bilik Mesyuarat MMK, Kompleks Kota Darulnaim